

ντας το περιεχόμενο του μεταφράσματος οικείο στο ρωμαϊκό κοινό.²¹

Συμπερασματικά, αναφέρουμε πως, παρά το ότι η πρακτική της μεταφραστικής οικείωσης συναρτάται άμεσα με το μεταφραστικό σκοπό και λειτουργεί προς δύο κατευθύνσεις, και προς την ενσωμάτωση του παραθέματος στα στωικά συμφραζόμενα του 2^{ου} βιβλίου, και προς τον εκρωμαϊσμό του (σε γνωστικό-πραγματολογικό-γλωσσικό επίπεδο), το μετάφρασμα χαρακτηρίζεται από τη διάθεση εναλλαγής και αλληλοείσδυσης της ποιητικής του πρωτοτύπου και της μεταφραστικής ποιητικής.

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ελένη Γκαστή

SUMMARY

Cicero's Translation of Sophocles' *Trachiniae* 1046-1102
in *Tusc.Disp.* 2.VIII.20-IX.22

Cicero, discussing the issue of the poetic quotations insists on the need of *studiose uti poetis* (*Tusc.Disp.* 2.XI.26: *studiose equidem utor nostris poetis*). This particular way of using passages from the Latin poets or Cicero's own versions from Greek, corresponds to Socrates' practice of *ἐπάγεσθαι τοὺς ποιητὰς ἐν τοῖς λόγοις* (Pl. *Prot.* 347e3-7: οὓς (i.e. the poets) οὔτε ἀνερέσθαι οἶόν τ' ἐστὶν περὶ ὧν λέγουσιν, ἐπαγόμενοί τε αὐτοὺς οἱ πολλοὶ ἐν τοῖς λόγοις οἱ μὲν ταῦτά φασιν τὸν ποιητὴν νοεῖν, οἱ δ' ἕτερα, περὶ πράγματος διαλεγόμενοι ὃ ἀδυνατοῦσι ἐξελέγξαι).

Given the fact that "toute citation est en même temps une interprétation" (Lukács) the Sophoclean passage from the *Trachiniae* seems to have been adapted to the context in which it appears, i.e. the Stoic context of the *Tusc.Disp.* in special reference to the particular issue of the second book, namely the *dolor*, the Roman context namely the Roman and Stoic conception of Heracles, and the literary context of the Roman tragic poetry.

21. Αυτή την τάση πολιτογράφησης επισημαίνει και ο Jocelyn, ό.π., σ. 104 αναφορικά με την απόδοση του στίχου 1102 από τον Κικέρωνα, όπου η αναφορά σε μια πρακτική άγνωστη στους Ρωμαίους (*τροπαῖα στήσαι*) αντικαθίσταται από μία οικεία στους Ρωμαίους εικόνα.

The Ciceronian version of Sophocles, *Trachiniae* 1046-1102 perhaps illustrates what in *de nat. d.* I.41 Cicero calls *accomodare*, namely the well-known Stoic practice of maintaining control over the text.

The results of our comparison of the Ciceronian translation with the original text can be summarized in three theses: 1) there is a reduction in the outlining of the passion (Heracles' unrestrained emotions are leveled out). This particular technique of censorship has been approved by the stoicism and by the Roman poetic tradition (cf. *Tusc.Disp.* 2.XXI.48-50 *Pacuvius hoc melius quam Sophocles*: The Romans rebuked Sophocles as the exponent of unrestrained emotion which Roman *decorum* forbade). 2) The mistranslations detected in lines 1-2 have special point; in view of Cicero's attachment to the contextual consistency lines 1-2 through significant verbal echoes [*O multa dictu gravia, perpessu aspera, / quae corpore exanclata atque animo pertuli!* Cf. *Si fortis est in perferendo... (dolor) tristis enim res est sine dubio, aspera, amara, inimica naturae, ad patiendum tolerandumque difficilis* (*Tusc.Disp.* 2.VII.18) and *dolor autem motus asper in corpore alienus a sensibus* (*Tusc.Disp.* 2.XV.35)] suggest the spiritual (*animo*) as well as the physical powers (*corpore*) of endurance and *dolor* as a complementary virtue of *labor*. 3) Cicero's version is not so much a translation as an adaptation in which Roman allusions are introduced; words such as *exanclata*, *vaecors*, *pestis*, *abstraho*, *eviscero* are borrowings from earlier Latin tragic poets. By rendering the periphrasis ἄκοιτις Διός with the expression *Junonis implacabilis terror* Cicero emphasizes Juno's role as the personal enemy of Heracles, which is due to the Roman mythological tradition of the hero persecuted by the relentless wrath of harsh Juno.

To summarize: Cicero's translation is undoubtedly a work with many virtues since it preserves some of the poetical diction and the dramatic effect of the original, although widely romanized according to the acceptable criteria for literary translation [*ne quo ornamento in hoc genere disputationis careret Latina oratio* (*Tusc.Disp.* 2.XI.26)].